

**TERCÜME KAVRAMI VE TÜRKÇE MESNEVİLERDE
TERCÜME MESELESİNİN KLÂSİK EDEBİYATLAR
BAĞLAMINDA YORUMLANMASI DENEMESİ**

Ayşe YILDIZ *

ÖZET

Türk mesnevi geleneğinde aşk ve macera konulu mesneviler grubuna dâhil edilen mesnevilerde hikâyenin, genellikle Fars zaman zaman da Arap edebiyatının mesnevi konuları model alınarak yeniden yazıldığı bilinmektedir. Aynı konulu bir hikâyenin mesnevi formunda yeniden yazımı, çok kere mesneviler için “Acem taklidi” ve mesnevi şairleri için “taklitçi/mukallit” suçlamalarını beraberinde getirmiştir. Ancak bu eleştirilerde edebî çevirinin klâsik edebiyat geleneklerinde adeta bir tarz ve yeniden yaratma etkinliği olduğu göz ardı edilmiştir.

Bu makalede, klâsik edebiyatlarda ve edebiyatların klâsik dönemlerinde görülen aynı konunun yeniden yazımı geleneğinin Klâsik Türk edebiyatı bağlamında yorumlanması; edebî tercüme/yeniden yazım algılanışının sorgulanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: mesnevi, klâsik Türk edebiyatı, yeniden yazım, tercüme, klâsikler

**CONCEPT OF TRANSLATION AND INTERPRETATION
OF TRANSLATION ISSUE IN TURKISH MESNEVIS
WITHIN THE CONTEXT OF CLASSICAL LITERATURES**

ABSTRACT

It is known that stories in mesnevis included in the group of mesnevis with themes of love and adventure in Turkish mesnevi tradition are rewritten by taking mesnevi themes of Persian (generally) and Arabic (sometimes) literature as model. Rewriting a story with the same theme in the form of mesnevi brought about the

---

* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı ABD, yildiz@gazi.edu.tr

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

accusations of “Persian imitation” for mesnevis and “imitator” for mesnevi poets. However, it was ignored in these criticisms that literary translation has a style and recreation influence on classical literature traditions.

This article aims at interpreting the tradition of rewriting the same theme seen in classical literatures and in classical periods of literatures within the context of Classical Turkish literature and at examining literary translation/rewriting perception.

Key Words: Mesnevi, classical Turkish literature, rewriting, translation, classics.

Giriş

Tercüme en genel tarifıyla, bir dilde söylenen bir cümle, ifade veya eseri başka bir dile aktarmaktır. Bu temel anlamıyla ele alınmak şartıyla tercümenin kökeni İlkçağ’a kadar uzanır. Ancak bu, edebî bir tercüme ya da yeniden yazım sürecinin çok uzağında ve fonksiyonel özelliği olan bir çeviri görünümündedir. Eski Yunan’da başlangıçta bir çeviri etkinliğinden söz etmek mümkün değildir¹. Eski Yunan toplumunda sadece Yunanca konuşulup eserler de bu dilde kaleme alınmaktaydı. Diğer toplumlar, Yunancadan kendi dillerine tercüme yapıp çeşitli konular üzerine yazılan eserleri kendi dillerine kazandırıyorlardı². Eski Yunan toplumunun dil milliyetçisi bu tutumuna karşılık, Eski Roma’da Latincenin yanı sıra Yunancanın da konuşulduğu bilinmektedir. Roma’da tercüman/çevirmen kavramı kabul görmeye başlar. MÖ 240 yılında yaptığı manzum *Odisea* çevirisi ile Livius Andronicus, tarihte ilk çevirmen olarak anılır. Bu çeviri, Romalıların Yunan edebiyatını keşfetmesi için adeta bir milat olmuş, bu çevirinin ardından Yunanca eserler ardı ardına Latinceye aktarılmıştır. Ancak bu tercüme faaliyetlerinin dikkat çekici bir yönü vardır: felsefeleri ve hedefleri. Tercüme yapan kişiler, model edebiyattan aldıkları kaynak metinlerden daha nitelikli eserler ortaya koymayı amaçlamış ve bu düşünceleri ile tercüme bakışlarını ifade etmişlerdir. Eski Roma döneminde Yunancadan Latinceye aktarılan edebî eserler metne bağlı, sadık çeviriler olmayıp bugün adlandırmakta zorlandığımız yeniden yazımlardır³. Tercüme edilecek metnin seçimi, tercümede kullanılan nazım şekli ve ölçüsü ile tercüme

¹ Mine Yazıcı, *Çeviribilim Temel Kavram ve Kuramları*, İstanbul 2005, s. 29–30.

² Sâkine Eruz, *Çeviriden Çeviribilime*, İstanbul 2003, s. 24.

³ Sâkine Eruz, *a.g.e.*, s. 24.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

sırasında metne dâhil edilen yerel unsurlara verilen önem tercüme işlemini, sıradan bir çeviriden çok farklı bir boyuta taşımaktadır.

Doğu dünyasının tercüme faaliyetine ivme kazandıran büyük ölçüde savaşlar olmuştur. Savaş yoluyla kazanılan toprakların önemli kütüphaneleri korunmuştur. Kütüphanelerdeki Hint, Yunan, Fars ve İbrani diliyle yazılmış pek çok eser Arapçaya tercüme ettirilmiştir. 8–15.yy.lar arasında İber yarımadasında hüküm süren Endülüs Emevileri'nin İspanya'daki varlıkları sona erdiğinde onlardan kalan kitaplar, kilise tarafından Latince başta olmak üzere bölgede konuşulan yerel dillere tercüme ettirilmiştir. Doğu'nun eserlerinin tercüme yoluyla Batı dillerine kazandırılması, Yunan ve Doğu dünyasının Batı tarafından keşfedilmesine, Batı dünyasında bilimsel düşüncenin zemininin hazırlanıp üniversiteler kurulmasına ve Latince dışında yerel dillere de çeviriler yapılabileceğinin anlaşılmasına⁴ sebep olmuş hatta Rönesans'ın hazırlayıcı sebepleri arasında yer almıştır⁵.

Yukarıda kısaca tarihî seyrinden bahsedilen tercümede, kelimesi kelimesine (sadık) çeviri, anlamsal (serbest) çeviri olmak üzere iki temel anlayış vardır. Tercüme üzerine yapılan diğer tasnifler de aslında bu iki kol üzerinden yapılan ayrımlardır. Metne sadık çeviri ya da metne sadece anlam olarak bağlı kalan serbest çeviriyi belirleyen de büyük ölçüde metnin kendisidir. Mesela kutsal kitap çevirileri metne kelimesi kelimesine bağlı, sadık çeviri grubuna girer⁶. Çevrilen metin edebî bir eser, özellikle klâsikler sınıfından bir eserse bunların tercümesinde birbirinden farklı bazı durumlar söz konusu olduğunda tercüme kategorilerinin artırıldığı da gözlemlenebilir. Ancak temel yaklaşım, kutsal kitap çevirileri dışında kelimesi kelimesine çeviri olmadığı, diğer çevirilerin az ya da çok her tercüme esnasında yeniden yazıldığı ve her çevirinin aslında bir yaratma olduğudur⁷.

⁴ Mine Yazıcı, **a.g.e.**, s. 65.

⁵ Sâkine Eruz, **a.g.e.**, s. 26–27.

⁶ Kelimesi kelimesine çeviri ya da sadık çeviri olarak adlandırılan bu kavram, geçmişte şimdikinden çok farklı bir anlamda kullanılmıştır. Mine Yazıcı, Cicero ve Hieronimus'un bu tarz çevirilerde yaklaşımlarının, çeviri yaptıkları dilin cümle yapısını dikkate almaksızın, kaynak metindeki kelimelerin anlamlarını verip o dilin cümle yapısına sadık kalmak olduğunu ifade eder. (Mine Yazıcı, **a.g.e.**, s.33). Bu durum kültürümüze hiç de yabancı olmayan satır altı Kuran tercümelerini çağrıştırmaktadır.

⁷ Türk edebiyatının farklı dönemlerinde kaleme alınmış dört Mantıku't-tayr çevirisinin, Feridüddin-i Attar'ın aynı adlı model eseri çerçevesinde değerlendirilip, “çeviri” ve “yeniden yazım” kavramlarının sorgulandığı çalışma örneği için bkz. Zehra Toska – Nedret Burçoğlu Kuran, “Ferideddin-i Attar'ın *Mantıku't-tayr*'ının 14, 16, 17 ve 20. Yüzyıllarda Türkçe Yeniden Yazımları” **Journal of Turkish Studies**,

Türk Edebiyatında Tercüme Dair

Edebiyatımızda ilk tercümenin varlığından Çin kaynakları aracılığıyla haberdar oluruz. 6.yy.da Göktürk kağanı To-po zamanında Türkçeye tercüme edilen *Nirvansutra* adlı eserin, ilk Türkçe yazılı eser olduğu da tahmin edilmektedir. Yine bu yüzyılda Hazar civarındaki Türkleri Hıristiyanlaştırmak için *Kitab-ı Mukaddes*'in Yunan alfabesiyle Türkçeye tercüme edildiği bilinmektedir⁸. Göktürk dönemine ait sınırlı sayıda ve varlığından başka kaynaklar aracılığıyla haberdar olunan bu tercüme, dil tarihi ve dilimizdeki tercüme faaliyetlerinin takibi açısından önem taşır. Ancak Eski Türkçe devresine ait yoğun tercüme yapıldığı devre Uygur devresidir. 8.yy.da Hoço bölgesinde Mani dinini kabul etmiş Türkler⁹ ve ardından aynı bölgede Uygurlar özellikle 10.yy.da, Manici ve Burkanlı özellikler taşıyan bir edebiyat vücuda getirirler¹⁰. Uygurlar kabul ettikleri yeni dinler ve dâhil oldukları yeni kültür muhitlerinin doğal bir sonucu olarak çok sayıda eseri Türkçeye tercüme etmişlerdir. Hindistan ve Çin'den gelen Budizm, İran'dan gelen Maniheizm ve Hıristiyanlık, Uygur muhitinde çoğu dinî içerikli olmak üzere zengin bir tercüme edebiyatı oluşmasına zemin hazırlamıştır. 10.yy.da Karahanlılarla Müslümanlığın resmen kabul edilmesine rağmen Burkanlı Uygur edebiyatı İslâmî Türk edebiyatı ile birlikte 15.yy.a kadar devam eder¹¹.

Farklı bir medeniyet dairesine girmek, ulusların hayatında “uyaniş devri” denilebilecek dönüm noktasıdır. Girilen bu yeni

---

TUBA Abdülbaki Gölpınarlı Hatıra Sayısı II, S. 20, 1996, s. 251-265. Mantıku't-tayr'daki Şeyh San'an hikâyesinde geçen 8 beyitlik kısmın model metin ve Türkçe manzum çevirileri üzerinde şekil ve içerik açısından yapılan karşılaştırma örneği için bkz. Cem Dilçin, “Mantıku't-tayr'ın Manzum Çevirileri Üzerine Bir Karşılaştırma”, **Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi**, C. 36, S. 1-2, 1993, s. 35-52. Ayrıca Eski Türk edebiyatının tercüme anlayışı ve bu sahada yapılan çalışmalara yönelik değerlendirme ve öneriler için bkz. Zehra Toska, “İleriye Yönelik Araştırmalarla İlgili Olarak Eski Türk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Olan Tercüme Metinleri Değerlendirmede İzlenecek Yöntemler Ne Olmalıdır?”, **Journal of Turkish Studies**, TUBA Ağâh Sırrı Levend Hatıra Sayısı I, S. 24/1, 2000, s. 291-306.

⁸ Semih Tezcan, “En Eski Türk Dili ve Yazını”, **Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe**, Ankara 1978, s. 305-306.

⁹ Uygur dili ve edebiyatı, Hoço bölgesinde, Uygur Türklerinden çok önce başlamıştır. Uygurlar bu bölgeye 840'dan sonra yerleştikleri halde, bu bölgede, başka Türk boyları tarafından Manici ve Burkanlı özellikleri haiz Uygur Türkçesi ile verilen eserlerin tarihi çok daha gerilere gider. Bu edebiyatın Uygur edebiyatı olarak anılması, Uygur Türklerinin bu bölgedeki edebî faaliyetleri gelenekselleştirerek devam ettirmeleri sebebiyledir. (Bkz. Şinasi Tekin, “İslâmiyet Öncesi Türk Edebiyatı”, **Türk Dünyası El Kitabı**, Ankara 1992, C. 3, s. 21).

¹⁰ Şinasi Tekin, **ag.m.**, s. 21.

¹¹ Şinasi Tekin, **agm.**, s. 24.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

medeniyet dairesinde insanlara yeni ufuklar açacak, onların hayata ve eşyaya bakışını değiştirecek unsurların başında “tercüme” faaliyetleri gelir. Medeniyetler tarihine Ülken’in tabiriyle büyük “uyanış” yaşayanlar mutlaka tercüme devresi geçirmişlerdir. Anadolu, Fenike ve Mısır tercümeleleriyle Eski Yunan; Hint, Çin, İran ve Nesturi tercümeleleriyle Uygur; Yunan ve Hint tercümeleleriyle Arap/İslâm medeniyetleri buna örnektir¹².

İslâm medeniyetini oluşturan üç büyük ulustan Araplar da tıpkı Farmlar ve Türkler gibi bu dinle temas noktasında değişim ya da dönüşümler yaşamışlardır. Arapları değiştiren/dönüştüren şey, farklı bir ulusun kültürel değerleriyle yüzleşmek değil kendi coğrafyalarında zuhur eden yeni bir semavî din ve bu dinin öğretileri olur. Bu sebeple Araplar, din değişiminin yanı sıra farklı ulusların kültürlerinden etkilenecek bir kültür değişimini Türkler ya da Farmlar kadar derin bir şekilde yaşamazlar. Kültür taşıyıcıları arasında edebiyat hatta şiir bizim konumuz olduğu için, kültür değişimine şiir özelinde bakacak olursak, İslâmiyet öncesi Arap toplumunda bir gelenek oluşturacak kadar gelişim gösteren Arap şiirinin, İslâmiyet’ten sonra da aynı şekil ve türlerde devam ettiği görülür. Sadece konu açısından İslâmî dönem Arap şiirinde yeniliklerden bahsedilebilir.

Farmlar açısından durum daha farklıdır. Farmların İslâmiyet’i kabulünden sonraki süreçleri, Araplardakinden daha farklı özellikler gösterir. Farmlar sadece din değiştirmekle kalmaz, bu dini öğrenirken temasa geçtikleri Arap kültüründen de etkilenir. Bu yüzden İslâmî dönem ilk Fars eserleri, büyük ölçüde model aldıkları Arap edebiyatından tercümedir. Fars şiiri artık, Arap şiirinin karakteristik şekil ve tür özelliklerine adapte olmaya başlamıştır¹³.

Türklerin İslâmiyet’le karşılaşmasında da Farmlarinkine benzer bir durum söz konusudur. Farmlardan öğrendikleri yeni din sebebiyle hem Fars kültürü ve edebiyatından hem de bu kültür ve edebiyat üzerinde etkisi olan Arap unsurlardan etkilenirler. Ayrıca kutsal kitap ve dinî metinler için de doğrudan Arap kaynaklarına yönelirler. Ancak özellikle manzum eserlerde model, Fars şiiri olmuştur. Tıpkı Farmların edebiyat anlayışlarını değiştirdiklerinde ilk örneklerin Arap edebiyatından tercüme olması gibi, Anadolu sahasında İslâmî dönem klâsik Türk edebiyatının oluşumunda da ilk manzum örneklerin özellikle mesnevilerin büyük ölçüde Fars edebiyatındaki eserlerden tercüme ya da adapte olduğu gözlemlenir.

¹² Hilmi Ziya Ülken, a.g.e., s. 14-15.

¹³ Adnan Karaismailoğlu, “İslâmiyet Sonrasında Arap Şiirinin Genel Özellikleri”, *Klâsik Dönem Türk Şiiri İncelemeleri*, Ankara 2001, s. 12.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

Her ne kadar Batı medeniyetiyle temasımız Tanzimat öncesine dayansa ve Batı medeniyeti, tercüme yoluyla daha öncesinde tanınmaya başlanmış olsa¹⁴ da edebiyatımızın ufkunu Batı'ya dönmesinin bir göstergesi olarak Batı edebiyatından çevirilerin Tanzimat'la başladığını söylemek yanlış olmaz. Tanzimat'ın ilanı ile 19.yy.da edebiyat belki de hayat anlayışımızın rota değiştirmesiyle tercüme faaliyetleri yeniden hız kazanmış hatta Yeni Türk edebiyatının başlangıç evreleri kabul edilebilecek bu dönemin ilk edebî verimleri birebir tercüme ya da adapte olmuştur.

Klâsikler Bağlamında Tercüme Ya da Yeniden Yazım

Kimi edebî gelenekler, bir eserin model alınarak tekrar tekrar meşk edilmesi yani yeniden yazım esasına bağlıdır. Ortak İslâm medeniyeti etkisiyle gelişen Arap, Fars, Türk ve Urdu edebiyatları diğer bir ifadeyle doğunun klâsik edebiyatını oluşturan estetik anlayış ile Batı'daki klasisizm çerçevesinde verilen eserler, model eserin farklı devirlerde farklı sanatçılar tarafından yeniden yazımlarına örnektir. Eski Yunan ve Roma edebiyatlarında doğmuş, 16.yy. sonlarında Fransa'da tekrar ortaya çıkmış klasisizm akımında taklit ve tercümenin çok önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Klâsik edebiyat içindeki tercüme, model aldığı eserin büyüklüğünü kabul etmekle başlar fakat hedef, model alınan eserden daha iyisini ortaya koymaktır. Bu algılayış, aslında edebî geleneğimizde aşına olduğumuz bir kavramı, nazire geleneğini hatırlatmaktadır. Eski Türk edebiyatı geleneğinde de tercüme ve nazirenin son derece önemli bir yeri vardır¹⁵. Eski Türk edebiyatı geleneği, her ne kadar Batılı anlamda klasisizmin tüm ilkelerine uyan bir edebiyat değilse de benzer yönleri olan ve belki de bu benzerlikler dolayısıyla "Klâsik Türk edebiyatı" olarak da anılan bir edebiyattır. Bilindiği gibi klasisizm geniş anlamda, seçkin bir dil kullanan, belirli biçimler dâhilinde eserler veren, özellikle eski Yunan ve Roma sanatında görülen üslup özelliğinin adıdır. Dar anlamda ise, 17.yy.da Fransa'da ortaya çıkan edebî akım olarak bilinir. Bunun yanı sıra, üzerinden çok zaman geçmesine rağmen farklı devirlerde farklı nesillere hitap edebilme özelliğinde olan yani günöbirlik edebî modalardan etkilenmeyen ya da "modası geçmeyen" sanat eserleri de klâsik olarak adlandırılır. Klasisizmde ya da bir esere klâsik denilmesinde en temel şart, her dem taze olması, değerinden bir şey kaybetmeksizin farklı devirlerde çok

¹⁴ Hilmi Ziya Ülken, a.g.e, s. 325.

¹⁵ Eski Türk edebiyatı geleneğinde tercüme anlayışı ile tercüme, nazire ve telif kavramlarıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Abid Nazar Mahdum, "Ravzatü'ş-şühedâ ile Hadikatü's-süedâ Mukayyesinin Işığında Eski Türk Edebiyatının Tercüme Anlayışı", İÜ SBE DT, İstanbul 2001, s. 36-111.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

farklı insanlara hitap etmesidir¹⁶.

Klasisizm’de Yunan ve Latin edebiyatının klâsiklerini kaleme alanlar üstat kabul edilir. Onlar ve eserleri diğer şair ve yazarlarca model alınır. Bu model alış, taklit, tercüme, esinlenme şeklinde olabilir. Ancak bu akımda edebiyatçı için klâsikleri model almak dışında bir seçenek yoktur. Klâsik edebiyatta model alma yollarından biri olan tercüme, metne bağlı sadık çeviri değildir. Daha yaratıcı ve metni adeta yeniden kaleme alış şeklinde yorumlanmalıdır. Milattan önce telif edilmiş eski Yunan klâsiklerinin 17.yy. Fransa’ında tekrar kaleme alınışı da bu anlamda bir tercümedir¹⁷.

Yukarıdaki durum ve anlayışın çok benzeri bizim edebiyatımıza rahatlıkla uyarlanabilir. Nasıl ki Batı klasisizmine eski Yunan ve Roma eserleri modellik ve kaynaklık etmişse, “Klâsik Türk edebiyatı”nın model aldığı edebiyat, Arap ve Fars edebiyatının klâsikleridir. Arap ve Fars şiirinin zirve şahsiyetleri üstat kabul edilip model alınır. Bu model alış tıpkı Batı klasisizmde olduğu gibi taklit, tercüme ve esinlenme şeklinde olabilir. Sınırları belli bu edebiyatın değişmez kuralları, geleneğin belirlediği şekil ve tür özellikleri vardır. Klâsik Türk edebiyatı çerçevesinde şairin bunları tümünden reddetme gibi bir tavrı söz konusu olamaz. Şairliğe soyunan biri, bunları peşinen kabullenmiş demektir. Batı klasisizmde olduğu gibi bizim klâsik edebiyatımızda da üstatları model alma yollarından biri tercümedir. Bu tercüme, edebî gelenek içinde şairin sınırları ve özgürlüğüdür. Şair, bu tercüme ya da nazirede kendi şairlik yeteneğini ortaya koyar. Metne sadık çeviri, edebî çeviriler içinde yaratıcılıktan en uzak olanıdır. Bu yüzden daha serbest bir şekilde onu uyarlayıp milli renkler katıp kendi şiir üslubunu da metne hâkim kılarak yapılan serbest tercüme, Batı klasisizmde olduğu gibi, başarılı kabul edilerek övgüye değer bulunur.

Konuya edebiyat hatta mesnevi tercümeleri özelinden bakarsak, aynı konulu bir mesnevi farklı yüzyıllarda pek çok kez kaleme alınmış olabilir. Anadolu sahası Türk edebiyatının başlangıç dönemlerinde mesnevilerin çoğu Farsçadan sayıca daha az bir kısmı Arapçadan Türkçeye çeviridir. Gülşehrî’nin *Mantku’t-tayr*’ı, Hoca Mesud’un *Süheyl ü Nevbahar*’ı, Erzurumlu Darir’in *Kıssa-i Yusuf*’u,

¹⁶ Klasisizmle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. İsmail Çetişli, **Batı Edebiyatında Edebî Akımlar**, Ankara 2001, s. 45-56; Necdet Evliyagil, **Edebî Mektepler ve Edebî Cereyanlar**, İstanbul 1955, s. 5-35; Sevim Kantarcıoğlu, **Edebiyat Akımları ve Temel Metinler**, Ankara 1993; H. Fethi Gözler, **Avrupa’da ve Bizde Edebiyat Akımları**, C. I, II, III, İstanbul 1976; Tuğrul İnal, “Klasisizm”, **Türk Dili Yazın Akımları Özel Sayısı**, S. 349, Ocak 1981, s. 19-37.

¹⁷ Osmanlı edebî metinlerindeki benzer tercüme anlayışı için bkz. Zehra Toska- Nedret Burçoğlu Kuran, **a.g.m.**, s.262-263.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

Şeyhoğlu Mustafa'nın *Hurşid-nâme*'si, Ahmedî'nin *İskender-nâme*'si ve *Cemşid ü Hurşid*'i, Mehmed'in *Işk-nâme*'si, Yusuf-ı Meddah'ın *Varka ve Gülşah*'ı 14.yy mesnevilerinin ilk akla gelenleri olup bunlar Fars edebiyatının mesnevi şairlerinin eserlerinden tercüme ya da adaptedir ve edebî açıdan 15 ve 16. yüzyıl mesnevileri kadar başarılı değildirler. Bu çeviriler, Batı Türkçesinin yazı dili olma sürecinin sıkıntılarını da yansıtırçasına bir takım acemilikleri de barındırırlar¹⁸. Buradaki çeviri etkinliği, klâsik edebiyatların doğasındaki yeniden yaratmaya eş tutulan çeviri değil, belki o çeviriye zemin hazırlayan bir süreç olarak değerlendirilmelidir, tıpkı henüz klâsik formuna kavuşmamış edebiyatın, klâsik devreye geçişe zemin hazırlaması gibi.

15.yy.da İstanbul'un fethiyle Türk edebiyatı saray tarafından himaye edilecek klâsik bir edebiyatın gelişimini müjdelere. 15-17.yy. mesnevi edebiyatımızda mahalli konulu mesneviler tali bir çizgi olarak devam ederken bir yandan da Fars edebiyatının usta hamse yazarlarının elinde klâsikleşmiş mesnevi konuları farklı şairler tarafından yeniden yazılır. Bu yüzyılda kaleme alınan Hamdullah Hamdî'nin *Yûsuf u Züleyha*'sı, Şeyhî'nin *Husrev ü Şirin*'i Türk edebiyatında bu konuyu işleyen mesnevilerin en başarılıları kabul edilir¹⁹. Yine bu yüzyılda Şahidî ile Bihiştî'nin *Leyla vü Mecnun*'u, Cem Sultan'ın *Cemşid ü Hurşid*'i de ilk dönem acemiliklerinden uzak, klâsikleşmiş bir edebiyatta ortak konunun yeniden yazımı görünümündedir.

İlk tercüme faaliyetinden başlamak üzere model metne yazılan bütün nazireler konu açısından benzerlik gösterebilir dahi, dil, atasözü, deyim ve günlük dile yerleşmiş söyleyiş kalıplarının kullanımı açısından farklıdır. Ayrıca model metindeki kimi unsurların adapte edilip yerleştirilmesi ve kimi zaman bir beytin on beyti aşkın bir hacimle tercüme edilmesi, kaynak metinde olmayan nazım şekillerinin ilavesi çeviri olduğu ifade edilen çoğu mesnevide görülen hususlardır. Bu noktada, klâsik edebiyatımıza ve özellikle mesnevi edebiyatımıza "taklitçi" damgası vurulmadan önce, klâsik edebiyat, tercüme ve nazire kavramlarının hakkıyla algılanması gerekir.

Aynı konuyu işleyen ve ortak dille yazılmış eserler, eş ya da art zamanlı olsalar dahi mutlaka farklılıklar gösterir. Birden fazla eserin ortak konuyu işlemesi özgün olmaya engel değildir. Bu tarz eserlerde orijinallik "konuyu başka türlü ele almak" (bakış açısı, anlatım tarzı ve düşünce donanımı açısından) ya da farklı bir şekilde

¹⁸ Harun Tolasa, "15.YY. Türk Edebiyatı Anadolu Sahası Mesnevileri", Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, İzmir 1982, C.1, s. 2.

¹⁹ Ahmet Atilla Şentürk-Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 2005, s. 224-225.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

söylemekle mümkündür²⁰. Söyleyişte orijinaliteyi yakalama çabası sadece klâsik edebiyatımız için değil tüm dünya edebiyatları için geçerlidir. Batı edebiyatlarında da aynı ya da farklı dillerde yazılmış benzer konulu çok sayıda eser vardır²¹. Klâsik edebiyat kategorisindeki eserler, klasisizmin yeniden yazım prensibinden kaynaklı konu açısından tercüme eserlerdir. Klâsik Fransız şiiri Latin'den, Latin antik Yunan'dan çevirilerle eserlerini vücuda getirmiştir. Shakespeare, Hamlet'i Danimarka masallarından, Kral Lear'ı Breton masallarından almıştır²². Yine klâsik şiirimizde sıklıkla karşılaştığımız, şairin beğendiği ve üstat kabul ettiği şairi, gururla takdim etmesi aslında ne sadece bize ne de doğu edebiyatlarına özgüdür. Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*'ında gururla, hikâyesinin "esrarını" mesneviden alıp "mirî malı çaldığını" söylerken, Molière de "*Ben malımı nerede bulursam alırım*" der ve Shakespeare, Plutarkhos'un kahramanlarını sahnesine koymaktan ve kendi çağdaşı şairlerin mısralarına²³ eserlerinde yer vermekten çekinmeyerek beğeni ve takdirini gösterir²⁴.

"Karşılaştırmalı edebiyat" terimi, edebiyatımız için yabancı olsa da bu kavram aslında kültürümüze uzak değildir. Klâsik Türk edebiyatının çeşitli devrelerinde, model alınan edebiyatların dili ile yazılmış eserleri tercüme, telif-tercüme vb. adlar verilen çeviri yoluyla dilimize kazandırma işlemi edebiyat tarihimizde belki de kesintisiz bir şekilde takip edilebilen bir eylemdir. Özellikle klâsik dönem şairlerimizin şiirde üstat kabul ettikleri İranlı şair ve yazarların eserlerinden büyük ölçüde etkilendikleri; mesnevi edebiyatımızda pek çok konunun ortak İslâm medeniyeti dairesindeki milletlerin edebiyatları ile örtüştüğü hatta ilk dönem ürünlerinden bir kısmının birebir tercüme edildiği de bir gerçektir. Ancak bu tercüme faaliyeti çoğunlukla bugün anladığımız şekilde bir çeviri etkinliği olmayıp ortak konu etrafında eser telifi, yani ortak bir konunun mesnevi formunda yeniden yazımı şeklindedir. Bir eseri sadece konu açısından

²⁰ Gürsel Aytaç, *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Ankara 2003, s.7-8.

²¹ Bu konuda Stoffe der Wetliteratur (Dünya Edebiyatının Ortak Konuları) adlı bir eser de kaleme alınmıştır (Bkz. Gürsel Aytaç, *a.g.e.*, s. 8-9).

²² Muhtar Tefvikoğlu, "Tercüme ve Meşk Üzerine", *Türk Dili*, S. 519, Mart 1995, s. 254.

²³ Michel Schneider, Shakespeare'in eserlerindeki orijinallik, yeniden yazım ve gizli alıntıyı sorguladığı çalışmasında ilginç sonuçlara ulaşmıştır. Buna göre, 6043 dizesinin 1171'i önceki şairler tarafından aynen kaleme alınmış, 2373'ü Shakespeare tarafından sadece yorumlanarak yeniden yazılmış, bunlardan geriye kalan sadece 1899 dize Shakespeare'e ait, orijinal dizelerdir. (Michel Schneider, *Voleurs de Mots*, s. 41'den aktaran Kubilay Aktulum, *Metinlerarası İlişkiler*, Ankara 2000, s. 104).

²⁴ Sabahattin Eyüboğlu, *Sanat Üzerine Denemeler ve Eleştiriler*, İstanbul 1981, s. 32'den aktaran Gürsel Aytaç, *a.g.e.*, s. 31-32.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

başka bir dil ve edebiyattan tercüme ya da aynı edebiyat dairesinde başka bir esere nazire diye orijinal saymamak, bugüne ait bir yargı olmalıdır. **Klâsik Türk edebiyatı mesnevilerinde, yazar mesnevinin giriş kısmında kimi zaman eserin tercüme ya da cevap (nazire) olduğunu belirtir, model mesnevinin ve mesnevi müellifinin ismini anar.** Mesela, Bostan'ın Türkçeye bilinen ilk tercümesini yapan Hoca Mesud'un *Ferheng-nâme-i Sadî* adını verdiğini bin yetmiş üç beyitten oluşan ve 1354 yılında tamamlanan eserinde, aslına uygun tercümenin yüceltildiğini görmekteyiz. Hoca Mesud, eserinde yaptığı tercümenin basit bir çeviri olmadığını, sözüne başkalarının sözünden katmadığını, buna inanmayanların eserin orijinali ile mukayese ederek emeğinin ve yaptığı çevirinin değerini görmelerini ister. *Ferheng-nâme-i Sadî*, "Zikru'l-mevlâ Bi't-takvîm-i Evlâ" başlıklı bir münacatla başlar, ardından bir naat gelir. Daha sonra "Sebeb-i Tercüme-Sahten ve Ta'yîn-i Târîh" başlıklı bölüm yer alır²⁵. Ancak dikkat edilmesi gereken nokta, "Sebeb-i Te'lif" değil, "Sebeb-i Tercüme" başlığıyla müellifin zaten eseri tercüme ettiğini beyan etmesidir. Dolayısıyla konudan ziyade söyleyişte orijinal olmaya çabalayan ve böyle bir geleneğin içinden gelen kimi şair ve yazarların dünyasında ortak konuyu yeniden ele almak, bir metni anlamsal olarak çevirmek kusur şeklinde algılanmamış olmalıdır.

Mesnevi edebiyatı üzerine yapılan akademik düzeydeki çalışmalarda, Türk edebiyatındaki mesnevi konularının model aldıkları edebiyatlardaki mesnevilerle mukayesesi üzerinde elde edilen sonuçlar da bu düşüncüyü desteklemektedir. Edebiyatımızdaki mesneviler, model mesnevilerden beyit sayıları açısından bir hayli fazla olabilmekte bazen iki ya da üç kat hacimde de karşımıza çıkabilmektedir. Olay örgüsü büyük ölçüde aynı kalmakla birlikte olay ayrıntıları ve üslûp, mahalli ve milli renkler mesneviyi farklılaştırabilmektedir²⁶. Ortak konuyu aynı şekilde ele almak,

²⁵ Ahmet Kartal, "Sadî'nin Bostan'ı İle Hoca Mesud'un Ferheng-name-i Sadî İsimli Mesnevilerinin Mukayesesi", **Kırıkkale Üniversitesi SBE Dergisi Bilim Yolu**, S. 3, 2003, s. 57.

²⁶ 14.yy'ın ilk yarısında Şeyh Mahmud Şebüsterî tarafından tasavvufi mahiyette yazılmış bir mesnevi olan *Gülşen-i Râz*, aynı adla 15.yy'ın ilk yarısında Elvan-ı Şirazi tarafından tercüme yoluyla Türkçeye aktarılmış ve 2. Murad'a sunulmuştur. Bu iki mesnevi üzerine yapılan karşılaştırmada, Elvan-ı Şirazi'nin, Şebüsterî'nin *Gülşen-i Râz*'ındaki bazı kelime ve terkipleri aynen alıp kullandığı ve zaman zaman bazı beyitleri aynen tercüme yoluyla eserine aldığı ve model mesnevinin tertibine uyduğu bilinmektedir. Buna rağmen, Elvan-ı Şirazi'nin eserinin Şebüsterî'ninkinin kelime kelime tercümesi olmadığı; eserin anlaşılmasını kolaylaştırmak için azımsanmayacak ölçüde ilaveler yapıldığı; Elvan-ı Şirazi'nin, konunun anlaşılması noktasında bir beyti bazen on dört beyitle tercüme ettiği, bazen de kavramların anlaşılması noktasında araya hikâyeler ilave ettiği ve sonuçta model aldığı mesneviden yaklaşık üç kat daha hacimli bir eser ortaya koyduğu tespit

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

söyleyişte orijinaliteyi yakalayamama ve taklit seviyesinde kalmanın bir sonucudur. Aslında benzer bir durum nazire geleneği için de geçerlidir. Nazirenin, klâsik şiirimizde usta çırak ilişkisi içerisinde şiir geleneğinin ve ona ait teorik bilgilerin öğrenildiği ve genç şairlerin üstat kabul ettikleri şairlerin şiirlerine benzer şiir yazma çabalarının olduğu bir okul fonksiyonu vardır. Bir de başarılı ve şairliklerini ispatlamış şairlerin, beğendikleri bir mazmun ya da söyleyişteki güzellik ve yenilik üzerine, kaleme aldıkları nazireler vardır. Bu tarz nazirelerde taklit ya da eğitim amacından bahsetmek mümkün değildir. Çünkü amaç, zemin şiirden daha güzel bir şiir söylemektir²⁷. Benzeri bir akıl yürütme mesnevi özelinde yapılabilir. Ancak gazel vb. nazım şekilleri, şairin şiiri öğrendiği ve şairliğe başladığı nazım şekilleri olabilirken mesnevi, şairliğin ispatı gibidir²⁸. Şiire yeni başlamış bir şairin mesnevi yazması mümkün değildir. Bu yüzden aynı konulu mesneviler nazire bağlamında değerlendirilebilir derken, nazire geleneğinin eğitici ve öğretici yönü kastedilmemekte, zemin şiirden daha başarılısını ortaya koyması amaçlanan fonksiyonu işaret edilmektedir. Mesnevi konularının yeniden yazımı da nazire geleneğinin sözü edilen fonksiyonu bağlamındadır. Mesela, Türk edebiyatında devamlılığı olan mesnevi konuları söz konusu olduğunda kuşkusuz ilk akla gelenler *Leyla vü Mecnun*, *Yûsuf u Züleyha* ile *Husrev ü Şirin*'dir. Konusunu kutsal kitaplardan alan Yusuf u Züleyha, mesnevi formunda ilkin Fars edebiyatında görülmüş, Türk edebiyatındaki Yusuf u Züleyhalar da konu olarak ona bağlı kalmıştır. Leyla vü Mecnun, aslında Arap halk anlatısı olmakla birlikte mesnevi formuna ilk defa Nizamî'nin eseriyle kavuşur. Daha sonra Fars edebiyatında Emir Husrev, Molla Camî, Mektebî ve Hatibî Leyla vü Mecnun yazmışlardır. Söz konusu şairlerin mesnevilerinde olay örgüsü esasta aynı olmakla birlikte, şairlerin eserlerine kimi motifler

edilmiştir (Bkz. Ahmet Kartal, "Şebüsterî'nin *Gülşen-i Raz*'ı İle Elvan Çelebi'nin *Gülşen-i Râz* Tercümesi'nin Mukayesesi", **Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri**, Sivas 2003, s. 121-173).

²⁷Mustafa İsen, "Divan Şiirinde Nazire Geleneği", **Ötelerden Bir Ses**, Ankara 1997, s. 326-327; M. Fatih Köksal, "Nazire Kavramı ve Klâsik Türk Şiirinde Nazire Yazıcılığı", **Diriözler Armağanı**, Ankara 2003, s.269; Cemal Kurnaz, "Osmanlı Şair Okulu", **Journal of Turkish Studies TUBA** 27/II, 2003, s. 403; Nihad Sami Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul 1971, s.466; Edith Gülçin Ambros, "The Will-o'- the Wisp of Ottoman Divan Poetry", **Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes**, Wien 1989, s. 58-59.

²⁸ Nitekim, Aşık Çelebi, *Meşairü's-şuarâ*'da Hayalî Beg biyografisinde, Hayalî Beg'e mesnevi yazması yolunda ısrarcı olduğunu anlattığı kısımda: " .... *Hünere bir eser lâzımdur, gazel şâir hâline şahid ve mesnevi hâkimdir*" ifadesini kullanır (Filiz Kılıç, **Meşairü's-şuara İnceleme-Tenkitli Metin**, Gazi Üniversitesi SBE DT, Ankara 1994, s. 882).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

ekledikleri görülür²⁹. Türk edebiyatında da 15-18.yy.lar arasında yüzyıllara göre nicelik ve niteliği değişmekle birlikte en çok yeniden yazılan mesnevi Leyla vü Mecnun olmuştur. Bilinen ilk örnek Şahidî'ye ait olmakla birlikte kuşkusuz Anadolu sahasındaki Leyla vü Mecnunlar içine en başarılısı Fuzulî'nin eseridir. Fuzulî, Leyla vü Mecnun mesnevisini yeniden yazarken Nizamî'yi model almış ancak Fars edebiyatından Hatifi, Türk edebiyatından Hamdullah Hamdî ve Celilî'den de yararlanmış buna karşılık Emir Husrev'den etkilenmemiştir³⁰. İran'ın Sasanî hükümdarı Hüsrev Perviz ile Ermeni prensesi Şirin'in aşkını konu alan hikâye, Senaî'nin eseri ile mesnevi formuna kavuşur. Ancak hikâyenin mesnevi şekliyle yazımları içinde en başarılısı Nizamî'nin eseri olarak kabul edilir. Türk edebiyatında ilk Husrev ü Şirin yazarı Kutb olmakla birlikte Türkçe Husrev ü Şirin'ler içinde Şeyhî'nin eserinin ayrı bir yeri vardır.Çeşitli şairler tarafından ele alınan bu mesnevi konusunun yeniden yazımlarından farklılaşan motifler vardır ancak konunun esasta değişmediği de gerçektir³¹. Gelenekselleşen bu mesnevi konularının yanı sıra daha az sayıda örnekle takip edilebilen Varka ve Gülşah mesnevisinde mesnevilerin hacmi değişse bile konunun esas itibariyle değişmediği görülür. Yusuf-ı Meddah, Mustafa Çelebi ve Mesihî'nin Varka ve Gülşah'ı farklı motifler barındırıyor olmakla birlikte Ayyukî'nin Varka ve Gülşah'ına konu açısından sadık kalmışlardır³²

Mesnevi vadisinde üstat kabul edilen ve genellikle hamse yazarı şairlerden birinin, bir mesnevisi ile aynı konuda bazen aynı vezinde ama daha başarılısını farklı bir söyleyişle ortaya koymayı amaçlayan bir şairin mesnevisi, sırf konu ya da vezin benzerliği yüzünden “taklit” olarak görülmemelidir. Her nazirenin zemin şiirden üstün olduğunu söylemek mümkün olmadığı gibi her mesnevinin de model mesneviden daha başarılı olduğunu söylemek de mümkün değildir. Bir mesnevinin konu bakımından tercüme edilmiş olması, söyleyiş açısından özgünlüğüne gölge düşürmez. Bu kıstasa göre, “orijinal” olarak nitelendirilen mesneviler, model aldıkları edebiyatlarla ortak konuyu işleseler bile şekil ve içerik açısından esere katılan farklılıkla taklit seviyesinden kurtulup “özgünlük” seviyesine

²⁹ Agah Sırrı Levend, **Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Leyla ve Mecnun Hikâyesi**, Ankara 1959, s.11-85.

³⁰ Agah Sırrı Levend, **a.g.e.**, s. 267.

³¹ Şeyhi ve Nizamî'nin Husrev ü Şirin'lerinin karşılaştırılması için bkz. Faruk Kadri Timurtaş, “Şeyhi ve Nizamî'nin Husrev ü Şirinlerinin Konu Bakımından Mukayesesi”, **Makaleler (Dil ve Edebiyat İncelemeleri)**, (Haz. Mustafa Özkan), Ankara 1997, s. 516-523.

³² Ayşe Yıldız, **Türk Edebiyatında Varka ve Gülşah Mesnevileri ve Mustafa Çelebi'nin Varka ve Gülşah Mesnevisi**, Gazi Üniversitesi SBE Doktora Tezi, Ankara 2008, s. 25-30, 559-560.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

ulaşmış olurlar.

Sonuç

Bir kültür meselesi olarak algıladığımız tercüme faaliyetlerinin pek çok coğrafya ve kültürde benzer özellikler **gösterdiği görülmektedir**. İncelediğimiz dönemlerde önemli kültür taşıyıcılardan biri de dindir. Kabul edilen her din, beraberinde farklı hayat tarzlarını getirir. Yeni dinin geldiği coğrafyayla ister istemez kültürel bir yakınlaşma olur. Önce yeni dini öğrenmek amacıyla kutsal kitaplar ardından din kurallarına dair kitaplar ve dinî içerikli hikâyeler daha sonraları ladinî edebiyattan yapılan çeviriler, doğal olarak farklı kültürler arasında alışverişe yol açar. Uygurlar döneminde dinin kaynağının Çin ve Hindistan olması sebebiyle yakın temasta olunan ve kültür ve edebiyatı etkileyen muhitlerin bu coğrafyalar olması gibi Türklerin İslâmî döneminde bu kaynak ve etkilenilen coğrafya İran ve Arabistan'dır. Bu yüzden İslâmî dönem Türk edebiyatının özellikle başlangıç devirlerinde yeni dini öğrenmek amacıyla bu dillerden çeviriler yoluyla bir edebiyat vücuda getirmiş olmaları da olağan karşılanmalıdır. Sonraki dönemlerde klâsik edebiyat çizgisi dâhilinde verilen ladinî eserlerin konularının yine bu edebiyatlardan mülhem olmasını da "klâsikler" noktasında değerlendirerek, edebiyatın orijinalliğinin sadece konuda değil söyleyişte aranması gerektiği kanaatindeyiz.

Konularını çoğunlukla İran zaman zaman da Arap edebiyatından alan mesnevilerimizi, sadece aynı konulu bir hikâyenin yeniden yazımı olduğu gerekçesiyle taklitten öteye geçmeyen eserler olarak görmek, klâsik edebiyatların temel prensipleriyle **çelişmektedir**. **Bir diğer ifadeyle** klâsik edebiyat dairesindeki eserlerin tek özgünlük kıstası konuda yenilik değildir. Aynı konulu bir mesnevi ait olduğu ya da ortak estetik değerleri paylaştığı başka bir edebiyat dairesinde farklı dönemlerde yeniden yazıldığında konu değişmez, olay örgüsü temelde aynı kalır. Sadece kimi olay halkalarının metinden çıkarıldığı veya metne dâhil edildiği ya da mesnevi içinde çoğu kez mesneviden farklı vezin ve kafiye nazım şekillerinin ilave edildiği görülebilir. Konu olarak model aldığı esere bağlı kalma zorunluluğu, şairleri orijinalliği konu dışında aramaya yöneltmiş olmalıdır. Bu sebeple mesnevilerimiz söyleyişte orijinalliği yakalayabiliyorlar, anlamsal tercümenin ötesinde kendi kimliğimize ve yaşantımıza ait vurgular yapabiliyor ve kahramanlarını bizim gibi tepkiler veren, üzülen, öfkelenen ve mücadele eden kişiler olarak görebiliyorsak bunlar, klâsik edebiyat çerçevesi içinde "başarılı" vasfını hak eden "orijinal" eserler olarak değerlendirilmelidir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

KAYNAKÇA

- AKTULUM, Kubilay, **Metinlerarası İlişkiler**, Ankara 2000.
- AMBROS, Edith Gülçin, “The Will-o’- the Wisp of Ottoman Divan Poetry”, **Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes**, Wien 1989.
- AYTAÇ, Gürsel, **Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi**, Ankara 2003.
- BANARLI, Nihad Sami, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul 1971.
- ÇETİŞLİ, İsmail, **Batı Edebiyatında Edebî Akımlar**, Ankara 2001.
- DİLÇİN, Cem, “Mantıku’t-tayr’ın Manzum Çevirileri Üzerine Bir Karşılaştırma”, **Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi**, C. 36, S. 1-2, 1993.
- ERUZ, Sâkine, **Çeviriden Çeviribilime**, İstanbul 2003.
- EVLİYAGİL, Necdet, **Edebî Mektepler ve Edebî Cereyanlar**, İstanbul 1955.
- GÖZLER, H. Fethi, **Avrupa’da ve Bizde Edebiyat Akımları**, C. I, II, III, İstanbul 1976.
- İNAL, Tuğrul, “Klasisizm”, **Türk Dili Yazın Akımları Özel Sayısı**, S. 349, Ocak 1981.
- İSEN, Mustafa, “Divan Şiirinde Nazire Geleneği”, **Ötelerden Bir Ses**, Ankara 1997.
- KANTARCIOĞLU Sevim, **Edebiyat Akımları ve Temel Metinler**, Ankara 1993;
- KARAİSMAİLOĞLU, Adnan, “İslâmiyet Sonrasında Arap Şiirinin Genel Özellikleri”, **Klâsik Dönem Türk Şiiri İncelemeleri**, Ankara 2001.
- KARTAL, Ahmet, “Sadi’nin Bostan’ı İle Hoca Mesud’un Ferheng-name-i Sadi İsimli Mesnevilerinin Mukayesesi”, **Kırıkkale Üniversitesi SBE Dergisi Bilim Yolu**, S. 3, 2003.
- KARTAL, Ahmet, “Şebüsteri’nin *Gülşen-i Raz’ı* İle Elvan Çelebi’nin *Gülşen-i Râz* Tercümesi’nin Mukayesesi”, **Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri**, Sivas 2003.
- KILIÇ, Filiz, **Meşairü’ş-şuara, İnceleme-Tenkitli Metin**, Gazi Üniversitesi SBE DT, Ankara 1994.
- KÖKSAL, M. Fatih, “Nazire Kavramı ve Klâsik Türk Şiirinde Nazire Yazıcılığı”, **Diriözler Armağanı**, Ankara 2003.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

-
- KURNAZ, Cemal, “Osmanlı Şair Okulu”, **Journal of Turkish Studies TUBA** 27/II, 2003.
- LEVEND, Agah Sırrı, **Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Leyla ve Mecnun Hikâyesi**, Ankara 1959.
- MAHDUM, Abid Nazar; **Ravzatü’ş-şühedâ ile Hadikatü’s-süedâ Mukayesesinin Işığında Eski Türk Edebiyatının Tercüme Anlayışı**, İstanbul Üniversitesi SBE DT, İstanbul 2001.
- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla- KARTAL, Ahmet, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul 2005.
- TEKİN, Şinasi, “İslâmiyet Öncesi Türk Edebiyatı”, **Türk Dünyası El Kitabı**, C.3, Ankara 1992.
- TEVFİKOĞLU, Muhtar, “Tercüme ve Meşk Üzerine”, **Türk Dili**, S. 519, Mart 1995.
- TEZCAN, Semih, “En Eski Türk Dili ve Yazını”, **Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe**, Ankara 1978.
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri, “Şeyhî ve Nizamî’nin Husrev ü Şirin’lerinin Konu Bakımından Mukayesesini”, **Makaleler (Dil ve Edebiyat İncelemeleri)**, (Haz. Mustafa Özkan), Ankara 1997.
- TOLASA, Harun, “15.YY. Türk Edebiyatı Anadolu Sahası Mesnevileri”, **Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, İzmir 1982, C.1.
- TOSKA, Zehra- Kuran, Nedret Burçoğlu, “Ferideddin-i Attar’ın *Mantıku’t-tayr*’ının 14, 16, 17 ve 20. Yüzyıllarda Türkçe Yeniden Yazımları” **Journal of Turkish Studies, TUBA Abdülbaki Gölpınarlı Hatıra Sayısı II**, S. 20, 1996
- TOSKA, Zehra, “İleriye Yönelik Araştırmalarla İlgili Olarak Eski Türk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Olan Tercüme Metinleri Değerlendirmede İzlenecek Yöntemler Ne Olmalıdır?”, **Journal of Turkish Studies, TUBA Agâh Sırrı Levend Hatıra Sayısı I**, S. 24/I, 2000.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya, **Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü**, İstanbul 1997.
- YAZICI, Mine, **Çeviribilim Temel Kavram ve Kuramları**, İstanbul 2005.

YILDIZ, Ayşe, **Türk Edebiyatında Varka ve Gülşah Mesnevileri ve Mustafa Çelebi'nin Varka ve Gülşah Mesnevisi**, Gazi Üniversitesi SBE Doktora Tezi, Ankara 2008.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*